

Peníze na žáka aneb klíčový prvek rozvratu nejen veřejného středního školství

Vzhledem k datu narození jsem ještě na vlastní kůži vyzkoušel **rigiditu řízení státního školství** před přelomovým rokem 1989 i krátce po něm. KSČ a část ministerstev centrálně určovala v rámci vzdělávací politiky vše od jednotných osnov, přes personální požadavky na učitele až po počty žáků přijímaných do jednotlivých oborů.

Protože jsem si vybral už někdy v šesté, sedmé třídě obor lesnictví vyučovaný tehdy na omezeném počtu českých škol, byl můj zájem konfrontován se zcela antipedagogickým, demotivačním jednáním soudružky učitelky P.....é, kteráž mne vzhledem k **okresním kvótám** „povzbudila“ ve smyslu, že vlastně nemá cenu se na trutnovskou lesárnu hlásit, protože z Kutnohorska berou jen dva uchazeče. Zviklat jsem se nenechal a kupodivu uspěl v dnes již těžko představitelné situaci cca čtyřnásobného převisu zájemců o studium nad přijatými.

Moment nesamozřejmosti vstupu na studia daného oboru zásadní měrou určil i náš pozdější postoj k výuce. Sítem náročného výběru sice prošlo několik jedinců, kterým spíše než intelekt scházela snaha, těch se však škola během prvních měsíců prvního ročníku bez okolků zbavila a tak byla účinně nastavena základní pravidla na celé čtyři roky. Chovej se slušně a uč se, jinak si hledej místo o dům dál – tak jednoduše se tehdy dalo zařídit, aby škola fungovala jako škola. Učitelé neměli (až na opravdové výjimky) potíže s autoritou a my žáci jsme si byli vědomi nutnosti podávat odpovídající výkony. A že by někdo neodmaturoval a tím de facto znehodnotil investici státu do jeho vzdělání? Snad jen opravdu marginální případy.

Ano, tehdy tomu tak ještě skutečně bývalo, ale o slovo se již hlásil základní **požadavek transformace regionálního školství**, tedy rozbití jednotně spravované školské soustavy. V tomhle ohledu se reformátoři činili. Pokud jde o „bourání“, prokázali příkladnou píli. Dnešní školský systém patří v Evropě k těm [nejvíce decentralizovaným](#), co kraj, to svébytná vzdělávací soustava, do které ty ostatní v reálu nemají co mluvit (takže i obor lesnictví již notně devalvoval jeho zřízením v dalších krajích – např. Pardubickém, Jihomoravském či Středočeském).

V opojné době polistopadového výronu svobody vznikaly nové školy a povolovaly se další a další obory jako na běžícím páse, až jsme se dopracovali k absurdní situaci, kdy činí počet míst v krajských školách i dvojnásobek počtu potenciálních žáků. V posledních 3 - 4 letech se situace v tomto směru pronikavě změnila, ale vzhledem k nepříznivému demografickému vývoji jde o změnu pozdní.

Přístup ke vzdělání je už tak rovný, že v některých oborech (školách) skoro není koho učit. A když už škola žáky nabere (často jakékoliv úrovně, jde o kusy), ti po letech uplatňovaného financování „na žáka“ již v lavicích základní školy pochopili, že jsou hlavním zdrojem příspěvků na chod instituce a tudíž se jich školy zdráhají zbavovat i když neplní prakticky nic z kdysi běžných požadavků spojených se studiem.

Jakže zní otázka dne ze strany vedení škol k naivním snílčům, kteří ještě nepřestali trvat na tom, že čtyřka na vysvědčení by měla odrážet alespoň dostatečné znalosti? Insideři ji dobře znají, zaznívá v mnoha kabinetech a v průběhu nejedné pedagogické rady - „chcete mít úvazky, chlebíček, živobytí ...“. A český učitel chce i přesto, že si více než 80 % ostatních vysokoškoláků vydělává více než on (včetně např. úředníků). Přesto, že stále snižuje své nároky a o výsledcích své práce čím dál víc pochybuje. Přesto, že jeho skutečný společenský status dlouhodobě klesá, zatímco míra demoralizace zatím s každým novým školním rokem jen roste.

A snad ani není třeba zdůrazňovat, že práci pedagogům v nejvyšších ročnících ZŠ jistě nijak neusnadňuje fakt, že se téměř každý deváťák dostane na obor, který si vybere bez vynaložení výraznějšího úsilí. Jak výchovné! Však se nám to brzy vrátí.

Všichni vědí, kde je chyba, ale k nápravě se moc nemáme. Zkoušeli jsme a zkoušíme **tzv. optimalizovat** školský systém – rozuměj najít odvahu zrušit obory, které učíme na zbytečně mnoha školách, sem tam nějaké školy sloučit nebo dokonce! zavřít. Děti je už nikdy nezaplníme. Když už si orgány kraje jednou za čas dodají odvahy a určí, o které školy by mělo jít, tu se určitě jen shodou náhod začínáme z médií dovídat o úctyhodné historii a nenahraditelnosti školy (třeba že dlouhodobě skomírající) v rámci toho kterého sídla, jehož představitelé svižně přispěchají tu s peticí za zachování, tam s „neprůstřelným“ argumentem o tom, jak si město XY, padesátépaté největší v kraj, zaslouží mít také svou střední školu.

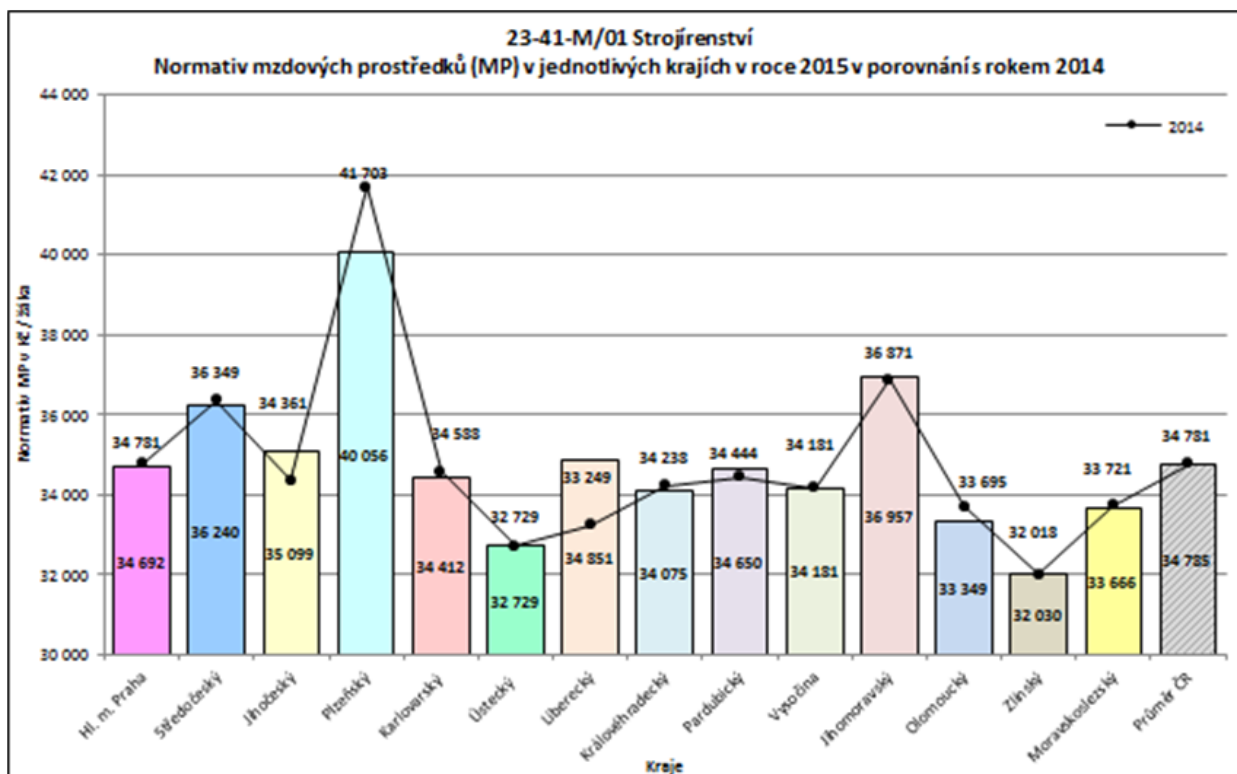
Nikoli kvalifikovaná argumentace, ale vox populi se stane určujícím faktorem. Zřizovatel, který platí a měl by logicky suverénně rozhodovat, nakonec od nepopulárního kroku ustoupí. Není na škodu připomenout slova filosofa Alcuina směřovaná roku 789 Karlu Velikému: „Nenaslouchejte těm, kdož tvrdí, že hlas lidu je hlasem Božím; vždyť zbesilost davu je vždy velmi blízka šílenství.“

Některé kraje přebujelou síť škol i přesto smysluplně zredukovaly, jiné ji za cenu neustálého redistribuování ředěných příspěvků a chronického podfinancování provozují bez potřebných změn dál.

Vedle politicky ošemetné optimalizace (dobová výrazová korektnost zastírá skutečný obsah slova) na kterou, jak se ukázalo, nelze plošně vsadit, se nabízejí další cesty, jak rozvrácený systém regionálního školství klopotně vracet k řádu, který tu v minulosti existoval. Mám na mysli povinné **jednotné přijímací zkoušky**, jejichž výsledky budou mít pro přijetí do studijního oboru odpovídající váhu a **zásadní změnu financování**, která veřejné střední školy vysvobodí z potupného kolotoče podbízení se žákům, kteří chtějí všechno a dělají pro to jen málo.

Základním prvkem současného financování „na žáka“ je pojem „výkon“. Výkonem se podle § 161 odst. 2 školského zákona rozumí dítě, žák nebo student ve škole nebo školském zařízení, v jednotlivých oborech a formách vzdělávání, lůžko, stravovaný, třída, studijní skupina, oddělení apod. Ministerstvo školství přiděluje krajům normativy, které však nezohledňují regionální specifika, jako jsou velikost škol či struktura nabízených oborů.

Ministerský normativ rozepíše odbor školství na jednotlivé školy v kraji, jak nejlépe umí. Tyto krajské normativy jsou vzhledem k výše uvedeným specifikům nejednotné – následující graf tyto disproporce ilustruje pro maturitní obor 23-41-M/01 Strojírenství.

Ministerstvo zpracovalo několik variant změny tohoto dlouhodobě nevyhovujícího stavu a prosazuje návrh novely školského zákona spočívající v tom, že do rozpočtů jednotlivých krajů a dále do rozpočtů vybraných druhů škol a školských zařízení budou přidělovány prostředky systémem **jednotných oborových normativů stanovených centrálně MŠMT**.

Vybranými druhy škol a školských zařízení jsou mateřské školy, základní školy, střední školy, konzervatoře a školní družiny. Pro obory vzdělání ve vybraných druzích škol stanoví vláda nařízením maximální rozsah vzdělávání hrazený ze státního rozpočtu a pro vzdělávání v mateřských školách, v přípravných třídách, třídách přípravného stupně a pro školské služby ve školní družině učiní MŠMT obdobná opatření.

Maximální rozsah vzdělávání hrazený ze státního rozpočtu bude pro vzdělávání v základní škole, ve střední škole a v konzervatoři stanoven v podobě maximálního počtu hodin výuky (včetně nezbytného dělení) ve třídě (oddělení) v oboru vzdělání v závislosti na počtu žáků ve třídě (oddělení), pro vzdělávání v mateřské škole a ve školní družině v podobě maximálního počtu hodin přímé pedagogické činnosti (u mateřské školy včetně souběžného působení dvou pedagogických pracovníků ve třídě) v závislosti na počtu tříd (oddělení) a pro vzdělávání v přípravné třídě a třídě přípravného stupně v podobě maximálního počtu hodin přímé pedagogické činnosti ve třídě.

Stanovené maximum bude vyjadřovat názor MŠMT, že jde o stav umožňující poskytování vzdělávání a školských služeb v potřebné (resp. ve státem žádané) kvalitě, a že jeho další zvýšení již k růstu kvality nepřispívá natolik významným způsobem, aby to odůvodnilo zvýšené nároky na výdaje státního rozpočtu. Stanovené maximum bude zároveň představovat nástroj bránící neúměrnému zvyšování nároků na výdaje státního rozpočtu.

MŠMT bude nad rámec normativního rozpisu rozpočtu do rozpočtů krajů rozepisovat ještě **finanční prostředky tzv. rezervy** na základě předem definovaných objektivních parametrů (normativně vymezený objem prostředků, podíl žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v kraji, hustota osídlení v kraji apod.). Rezerva se tak stane standardním nástrojem krajských úřadů pro budoucí řešení problémových situací, které nelze normativním způsobem postihnout (např. změny během školního roku).

Věřme, že tuto, tolik potřebnou novelu školského zákona nezbrzdí typický kolorit chodu našeho ministerstva školství, totiž výměna ministra. V listopadové éře řídilo MŠMT s výjimkou Kateřiny Valachové 18 žen a mužů, kterým bylo průměrně dopřáno setrvat ve funkci 17 měsíců.

Paní ministryně se ryze statisticky dostává za polovinu, avšak její aktivity jsou zatím spíše úspěšné. Pokud reforma financování regionálního školství skutečně začne být realizována od 1. ledna 2018, budeme v tomto ohledu na její působení v čele úřadu vzpomínat s uspokojením.

Zdroj: ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA Z HODNOCENÍ DOPADŮ REGULACE

Návrh novely zákona č. 561/2004 Sb., se týká Změny v systému financování regionálního školství